

WATERSCHILDPADDEN

Verschillende soorten moerasschildpadden

1. ALGEMEEN

Het houden van moerasschildpadden (vaak verkeerdelijk waterschildpadden genoemd) is de laatste jaren heel wat ingewikkelder geworden. De meeste waterschildpadden, die decennialang in dierenwinkels werden verkocht, behoren tot de lettersierschildpadden (*Trachemys scripta*). Doorheen de jaren zijn er velen van deze dieren in onze natuur terecht gekomen en hier veroorzaken ze heel wat schade. Ze zijn vrij goed gewapend tegen onze strenge winters en kunnen in de vrije natuur perfect overleven. Door hun invasief karakter mogen ze vandaag de dag niet meer verkocht worden. Met het in werking treden van de positieve lijst reptielen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (01/06/2021) en in Vlaanderen (01/10/2019), zijn ook andere mogelijks problematische soorten verboden geworden. Hiertoe behoren bijvoorbeeld alle soorten van het genus *Pseudemys* en het genus *Graptemys*.

Hoewel deze soorten niet langer verworven mogen worden, mogen de huidige houders hun dieren wel nog houden tot deze komen te sterven, mits men kan aantonen dat men ze reeds had voor de inwerkingtreding van het verbod op de verkoop of het houden. Voorlopig zijn waterschildpadden nog steeds de meest gehouden reptielen in België. De meest gehouden soorten moerasschildpadden zijn:

- Roodwangwaterschildpad (*Trachemys scripta elegans*)
- Geelwangwaterschildpad (*Trachemys scripta troostii*)
- Geelbuikwaterschildpad (*Trachemys scripta scripta*)
- Onechte landkaartschildpad (*Graptemys pseudogeographica*)
- Hiëroglifensierschildpad (*Pseudemys concinna*)
- Florida roodbuikschildpad (*Pseudemys nelsoni*)
- Sierschildpad (*Chrysemys picta*)

Chrysemys picta

Van deze meest gehouden soorten mag enkel de Sierschildpad (*Chrysemys picta*) voorlopig nog verworven worden door particulieren, ook al is het een uitheemse soort met een mogelijk invasief karakter.

Bovenvermelde soorten moerasschildpadden komen voor in de Verenigde Staten, waarvan de meest gekende groep (*Trachemys scripta*) voornamelijk voorkomt in het Oosten en het centrum van de VS. Deze schildpadden leven in moerassige gebieden, meren, rivieren en beken met licht stromend water in een gematigd tot subtropisch klimaat.

Ondanks hun stoere uiterlijk zijn ze kwetsbaar en vatbaar voor verschillende aandoeningen. Een goede kennis van hun verzorging is dus noodzakelijk. Door hun snelle groei, de onderhoudsbehoeften van het verblijf en hun vrij pittig karakter worden ze door de meeste houders vaak snel na de aanschaf **verwaarloosd of gedumpt**. Deze prachtige dieren leven **15 tot 30 jaar, hebben nood aan erg grote verblijven en zijn moeilijk te onderhouden. Een schildpad houden is niet makkelijk. Bezint eer u begint!**

2. HUISVESTING

Moerasschildpadden komen voor in moerassen, beken, rivieren, meren en plassen. Meestal bevatten deze waterpartijen een overvloed aan voedsel (planten en andere dieren), schuilmogelijkheden (ondergedompelde boomstronken, rotsen en planten) en zijn de oevers makkelijk bereikbaar om te zonnen. Ook is de ondergrond van hun habitat vrij los en makkelijk om in te graven. De meeste moerasschildpadden kunnen tegen een stootje en kunnen zich aan ons klimaat vrij goed aanpassen. Dit zorgt er voor dat ze meestal het hele jaar buiten in de vijver kunnen verblijven, op voorwaarde dat ze in gunstige omstandigheden een winterslaap kunnen houden. Jonge diertjes of soorten uit warmere streken, kunnen de winter niet buiten overleven. Ook is niet elke vijver geschikt om een winterslaap in te volbrengen. Het is daarom raadzaam om naast een buitenverblijf ook een binnenverblijf (in de vorm van een riparium) te voorzien.

De levensomstandigheden van schildpadden in gevangenschap, hetzij binnenshuis in een riparium, hetzij buitenshuis in de vijver, moeten zo dicht mogelijk aanleunen bij die van hun natuurlijke habitat.

2.1. IN DE TUIN

Moerasschildpadden gedijen het best in een grote vijver in de tuin. Een schildpaddenvijver is minimaal 3 meter lang, 1.5 m breed en 1 m diep voor volwassen individuen en wordt best aangelegd op een zonnige plaats in de tuin. De vijver moet ook op bepaalde vlakken aangepast zijn om de veiligheid en gezondheid van de dieren te garanderen.

- **Afgesloten vijver.** Een ideale schildpaddenvijver is compleet onbereikbaar voor inheemse diersoorten (zoals kikkers, padden en salamanders). Ook dient de vijver ofwel **verhoogd of omheind** te zijn om ontsnapping te voorkomen. Aangezien deze dieren potentieel schade kunnen aanrichten aan ons ecosysteem mogen ze absoluut niet de mogelijkheid hebben om te ontsnappen. Als u ervoor kiest om een omheining te plaatsen, kiest u best voor gladde planken die tot 2x hoger zijn dan de schildpad. Voor moerasschildpadden is een omheining van 50 cm hoog voldoende. Omheiningen uit draad zijn afgeraden, aangezien de dieren aardig kunnen klimmen. Ook kan een doorzichtige omheining hen verwarren. Ze kunnen door de omheining heel wat plaatsen zien waar ze niet naartoe kunnen (maar misschien wel naartoe zouden willen gaan). Dit kan ertoe leiden dat het dier constant probeert te ontsnappen, wat zorgt voor stress én risico op verwonding. Aangezien schildpadden goed kunnen graven is het aan te raden om een deel van de omheining ook in te graven onder de grond. Een omheining van 1 m hoog die voor de helft wordt ingegraven (50 cm boven de grond en 50 cm onder de grond) is ideaal.
- **Zonplaatsen.** Het voorzien van enkele zonplaatsen of eilanden is een absolute must. Moerasschildpadden moeten makkelijk op het land kunnen om te zonnen en volledig op te drogen. Boomstronken, opeengestapelde stenen, een platformeiland of een oever aanleggen is dus belangrijk.
- **Schuilplaatsen onder water.** Enkele opeengestapelde stenen, halve kruiken of waterplanten kunnen door de schildpadden gebruikt worden om 's nachts onder te slapen of te schuilen.
- **Filtratiesysteem.** Schildpadden produceren heel wat stoelgang en zullen de vijver snel bevuilden. Een zeer sterk filtratiesysteem is erg belangrijk. Men kan hier het best kiezen voor een biologische filter of moerasfilter met planten. Deze kan naast de filtratie ook dienen als extra verrijking in het verblijf van de dieren. Om extra zuiver water te verkrijgen kan een UV-filter ook wonderen doen.

2.2. IN EEN TERRARIUM (RIPARIUM)

Waterschildpadden houdt men binnen doorgaans in een riparium (een tussenvorm tussen een terrarium en aquarium, waarbij meer dan 50% van de oppervlakte uit water bestaat). Toch is het continu huisvesten van bovenvermelde soorten in zo'n riparium niet meteen aan te raden. Moerasschildpadden hebben nood aan heel wat ruimte en lichaamsbeweging. Ook brengt een riparium heel wat andere beperkingen met zich mee. Toch is het verstandig om een riparium ter beschikking te hebben bij het houden van moerasschildpadden, meer bepaald voor:

- **Té jonge schildpadden** (jonger dan 2 jaar). Deze dieren zijn nog te klein om constant in de vijver te huisvesten. Op zonnige dagen de diertjes gecontroleerd buiten laten vertoeven, is mogelijk maar om de gezondheid van het dier te garanderen houdt men ze best in een riparium op een gecontroleerde temperatuur.

- **Zieke adulte dieren.** Het leven in de vijver kan soms hard zijn voor oudere of zieke schildpadden. Indien een dier ziekteverschijnselen vertoont, houdt men ze tijdens de behandeling het best in een riparium bij optimale omgevingswaarden.
- **Overgangperiodes in de herfst en de lente.** Gedurende de overgangperiodes rond de winterrust kan het vaak nog té koud zijn om constant buiten te vertoeven. Ook zijn de wintermaanden soms té koud. Een riparium kan in deze gevallen dienen als tijdelijke huisvesting in deze periodes.
- **Afzondering van dieren.** Tijdens de paarperiode kan het mannetje erg actief zijn en het vrouwtje weinig rust gunnen. Hen enkele dagen van het vrouwtje afzonderen kan haar even op adem laten komen. Ook drachtige vrouwtjes kan men in een riparium wat beter in de gaten houden.

Voor volwassen schildpadden is een groot riparium nodig. Hier geldt de regel: hoe groter, hoe beter. Het watergedeelte van het riparium voor een adult dier moet een minimale lengte hebben van 150 cm, een minimale breedte van 70 cm en een diepte van minstens 50 cm. Ook moet er een vast landgedeelte aanwezig zijn van minimaal 50 x 70 cm. Dit landgedeelte mag vast ingebouwd worden naast het watergedeelte of over het watergedeelte hangen. Voor elk extra dier dient de oppervlakte van de huisvesting te vergroten met minstens 20%.

Jongere dieren kunnen in kleinere riparia gehuisvest worden afhankelijk van hun grootte. Een watergedeelte van 80 cm lang x 40 cm breed x 30 cm diep en een landgedeelte van 20 x 40 cm wordt aangeraden voor dieren kleiner dan 10 cm (schildlengte). Deze afmetingen laten voldoende lichaamsbeweging en activiteit toe en bieden voldoende plaats om te groeien. Zorg er ook voor dat het riparium ontsnappingsvrij is. Dit kan men bewerkstelligen door het af te sluiten met een goed verlucht deksel of door overhangende glasplaatjes op de randen aan te brengen.

Het riparium moet, net zoals de vijver in de tuin, de natuurlijke leefomgeving van de dieren zo goed mogelijk nabootsen. Als bodembedekking in het watergedeelte kan men kiezen voor zand of kiezels. Het landgedeelte bestaat het best uit zand. Een diepe laag bodembedekking op het land waarin de dieren zich kunnen ingraven is aan te raden. Indien een drachtig dier in een riparium wordt gehuisvest, zorgt men best voor een vochtige en losse ondergrond (mix van zand en aarde) waarin het vrouwtje makkelijk kan graven om haar eieren te leggen. Indien een drachtig dier geen geschikte legplaats vindt, kan dit leiden tot legnood, een medisch spoedgeval.

Binnen het riparium moeten alle **omgevingsparameters** aanleunen bij de optimale waarden van de natuurlijke habitat. De temperatuur en vochtigheidsgraad moeten dus gecontroleerd worden.

Het riparium moet dus beschikken over:

- **Een correcte temperatuurgradiënt.** Reptielen (waartoe schildpadden behoren) zijn ectotherme dieren. Dit wil zeggen dat ze een externe warmtebron nodig hebben om hun lichaam op te warmen. Om een correcte lichaamstemperatuur te behouden moeten schildpadden afwisselend koele en warme plaatsen kunnen opzoeken. Om dit te bewerkstelligen installeert men het best een **warmtelamp aan één zijde van het riparium boven een deel van het landgedeelte**. Zo creëert men een warme en een koele kant. Voor jonge dieren dient de **watertemperatuur tussen 24 en 26°C** te liggen.

Adulte dieren zijn beter gewapend tegen koudere temperaturen. Het watergedeelte van adulte dieren hoeft bij kamertemperatuur niet extra verwarmd te worden. **Onder de warmtelamp** mag de temperatuur oplopen tot **35°C**. 's Nachts dient de verwarming uitgeschakeld te worden en mag de temperatuur dalen tot kamertemperatuur.

- **Een correcte luchtvochtigheidsgraad.** Bij waterschildpadden lijkt vochtigheidsgraad onbelangrijk, maar het is wél belangrijk om het landgedeelte zo droog mogelijk te houden. In grote, afgesloten riparia met stagnerende lucht kan de luchtvochtigheid snel oplopen. Een gedeeltelijk open bovenkant kan hier uitkomst bieden en laat toe om de lucht en het landgedeelte droger te houden. Zo kan het dier volledig opdrogen indien het dit wil. Probeer dus een correct evenwicht te vinden tussen ventilatie, temperatuur en luchtvochtigheid.
- **Een schuilplaats.** Een volledig overdekt gedeelte om rust te bieden aan de schildpad is noodzakelijk. Idealiter voorziet men zowel boven als onder water een schuilplaats voor het dier.
- **Een bron van UV-licht.** Voor de gezondheid van reptielen is het voorzien van **UVA- en UVB-stralen** (in open lucht geleverd door natuurlijk zonlicht) enorm belangrijk. UVA-stralen zorgen voor een gezonde huid en mooie pigmentatie, terwijl UVB zorgt voor aanmaak van vitamine D3. Dit vitamine stelt reptielen in staat om calcium op te nemen uit hun voeding en te gebruiken. Correcte calciumwaarden in het lichaam zorgen voor een goede spierwerking én skeletvorming. Indien er géén UV-licht wordt voorzien in het riparium kan dit op termijn leiden tot ernstige gezondheidsaandoeningen. Men kan kiezen voor gespecialiseerde UV-verlichting in de vorm van TL-buizen, compacte fluorescentielampen (CFL), kwikdamplampen of HID spots. Deze laatste twee opties voorzien niet alleen het dier van de nodige UVB-stralen, maar ook van warmte.

OPGELET: het gebruik, de plaatsing en het selecteren van de correcte intensiteit van UV-verlichting is niet eenvoudig! Verkeerde lampen gebruiken op een foutieve afstand van het dier kan leiden tot ernstige brandwonden of andere gezondheidsproblemen. Hoewel UV-verlichting noodzakelijk is, laat u altijd goed informeren bij een dierenarts gespecialiseerd in schildpadden over de correcte lampen voor uw dier.

- **Controleapparatuur.** Een thermometer en hygrometer in het terrarium laat u toe om de temperatuur en luchtvochtigheid in het terrarium te controleren. Dit zowel op de koele als warme kant van het terrarium én onder de warmtespot.
- **Tijds klokken en Thermostaten.** Een tijds klok laat toe om uw verlichting automatisch aan en uit te schakelen, zodat uw dier dagelijks ruwweg 12 uur licht en 12 uur duisternis krijgt. Dit zorgt voor een natuurlijk dag-nacht of circadiaans ritme en bevordert de gezondheid van uw dier. Thermostaten kunnen ingeschakeld worden om warmtelampen automatisch te laten aan- en uitschakelen indien het riparium té warm of té koud wordt.
- **Een uitwendige filter.** Deze filter moet van hoge kwaliteit zijn en zeker het volume en de omvang van het watergedeelte aan kunnen. Bespaar niet op het filtersysteem! Een sterke filter is zeker noodzakelijk om (bijna) dagelijkse schoonmaakbeurten en waterwissels te vermijden. De filter wordt best wekelijks uitgespoeld. Waterwissels van minstens 1/3 van het volume gebeuren minimaal 1x per maand.

3. VOEDING

Waterschildpadden zijn meestal omnivoren. In het wild doen ze zich te goed aan zowel planten en vruchten, als insecten, vissen, rivierkreeften, kikkers, salamanders en andere waterdieren. Ook zullen ze vaak knabbelen aan kadavers in het water. In gevangenschap dient men de dieren een zo breed mogelijk dieet aan te bieden. **Jonge dieren** zullen eerder insecten eten en hebben nood aan een **dagelijkse** portie voeding. **Volwassen** dieren zullen vaker planten en vlees tot zich nemen en hebben ongeveer **eens om de drie dagen** een portie voeding nodig.

Een rantsoen voor een volwassen schildpad kan bestaan uit:

- **50%** groenten (witlofblad, paardenbloem, koolblad, andijvie, rucola,...)
- **25%** korrels voor schildpadden, op voorwaarde dat ze evenwichtig samengesteld zijn (zie verderop);
- **25%** afwisselend kleine vissen, meelwormen, vlees, stukken lever, mosselen;
- Als extraatje kunnen gedroogde insectjes of fruit gegeven worden (NIET als basisdieet).

De voeding van jonge dieren bestaat uit korrels of prooien waarvan de grootte aangepast moet zijn aan die van de schildpad. Jonge dieren moeten gemakkelijk hun prooi kunnen doorslikken of in stukjes kunnen scheuren. Voeder steeds in het water: de dieren hebben water nodig om de voeding te kunnen doorslikken. Dit heeft als nadeel dat alle niet opgegeten voedselresten, het water sneller zullen vervuilen. Geef ze een hoeveelheid die ze op 5 minuten opeten. Werd een deel van de voeding niet opgenomen? Voer de volgende keer wat minder!

OPGELET: voer niet té vaak vlees of vis! Een te grote hoeveelheid dierlijke eiwitten kan gezondheidsproblemen veroorzaken. Daarbij zijn de voedingsgewoonten van schildpadden moeilijk te veranderen. Indien schildpadden meestal vis of vlees krijgen, zullen ze plantaardig materiaal snel links laten liggen. Wees daarom geduldig en slim wanneer u ze aan nieuw voedsel wilt laten wennen. Om een schildpad meer groente te leren eten, kunt u die fijnhakken en in stukjes vis steken of (net zoals vlees of vis) met een pincet aanbieden. Schildpadden zullen de pincet herkennen als de bringer van iets 'lekkers' en vaak nieuwe zaken proberen die worden aangeboden. Een ander idee is om gehaktballen te maken van lever, vlees en groente en geleidelijk aan de hoeveelheid groente te verhogen.

Het ideale voedsel voor reptielen heeft een gunstige calcium-fosforverhouding van 2:1. Beide mineralen zijn gunstig, maar moeten in de correcte verhouding aangeboden worden. Sommige voedingsbronnen bevatten immers méér fosfor dan calcium. De ideale balans zoeken is belangrijk. Het basisvoer voor schildpadden bevat minimaal 1,5 tot maximaal 5 keer meer calcium dan fosfor. Goede, calciumrijke planten zijn paardenbloemen, waterkers, andijvie, sla, boerenkool, Chinese kool en klaver. Witlofbladeren, wortel en tomaat bevatten meer fosfor dan calcium en mogen dus wél gegeven worden, maar met mate! Een mengeling van bovenvermelde groenten, aangevuld met vis, vlees, gespecialiseerde korrelvoeding en insecten kan als basisvoeding gebruikt worden.

Om de voeding van de dieren te verrijken kan men verschillende zaken supplementeren. Een beperkte hoeveelheid fruit (appel, banaan, peer, aardbei,...) aanbieden is zeker geen slechte start. Ook de in de handel verkrijgbare korrelvoeding en gedroogde insecten kunnen toegevoegd worden aan een gevarieerd dieet. Toch dient dit soort voeding doorgaans niet als basisvoer gebruikt te worden. Indien u dit soort droogvoeding aanbiedt, moet ze een geschikte calcium-fosforverhouding hebben. Een sepiaschelp aanbieden, biedt extra verrijking, een extra bon aan calcium én kan helpen bij het afslijten van de bek.

4. VERZORGING

4.1. EEN SCHILDPAD HANTEREN

Eerst en vooral is het belangrijk te beseffen dat schildpadden géén knuffeldieren zijn. Het zijn niet-gedomesticeerde dieren die hanteren eerder als storend of stresserend zullen ervaren. Probeer het dier niet zomaar op te nemen en laat het dier voornamelijk naar u toe komen om er mee te interageren. Zo bouwt u sneller een goede band op met uw dier!

Indien u het dier tóch moet hanteren, doet u dit best volgens de volgende aandachtspunten:

- Ondersteun het hele lichaam en hou het dier stevig vast aan het schild.
- Hou het dier vast met beide handen aan weerszijden van het schild. De duimen houdt men best op het carapax (rugschild) en de andere vingers op het plastron (buikschild).
- Let op voor de sterke achterpoten en scherpe nagels. Deze zijn vaak sterker dan u denkt en kunnen gebruikt worden om uw grip los te wrikken.
- Draag indien mogelijk beschermende handschoenen of was na het hanteren grondig uw handen. Reptielen kunnen, net zoals andere dieren, drager zijn van een zoönose (van dier op mens overdraagbare ziekten). Het is daarom raadzaam om niet met dieren in contact te komen indien u zwanger bent of indien u last hebt van een verzwakt immuunsysteem.

Het vervoeren van schildpadden doet men steeds bij een correcte temperatuur en in een aangepast transportmiddel. Een ondoorzichtige plastic bak, voorzien van verluchtingsgaten, een laag bodembedekking of een handdoek is een goed begin. Waterschildpadden hoeven niet perse in water getransporteerd te worden en kunnen gerust enkele uren zonder water. Indien het dier in deze transportdoos niet op een goede temperatuur gehouden kan worden, kan men er flessen met warm water bij plaatsen. Zorg er wél voor dat deze tijdens het verplaatsen niet kunnen verrollen of het dier in zijn bewegingsvrijheid belemmeren. Een piepschuim-does als omhulsel zorgt ook voor een goede isolatie en houdt de warmte in de transportdoos.

4.2. OPVOLGING

De gezondheid controleren van een schildpad is niet altijd eenvoudig! Schildpadden zijn vrij sterke dieren en laten het niet snel zien dat ze onwel zijn. Als de eerste symptomen zich uiteten, is het meestal (te) laat. Een veelvoorkomend eerste symptoom bij reptielen is het verliezen van eetlust. Indien u uw schildpad geregeld opmeet en weegt, kan u bijhouden of het dier gewicht verliest. Indien dit het geval is, laat u best het dier onderzoeken door een gespecialiseerde dierenarts. Een jaarlijkse check-up voor de start van de winterslaap is zeker aan te raden.

4.3. WINTERSLAAP

De winterslaap of winterrust is een erg belangrijk aspect aan het houden van deze schildpaddensoorten. Het is een natuurlijk proces dat de gezondheid van de schildpad ten goede komt en zorgt voor het onderhouden van de biologische klok van het dier. In de natuur kan de winterslaap een gevaarlijke en onzekere periode zijn voor schildpadden. Normaal duurt de winterslaap (afhankelijk van de soort) 3-5 maanden. Hij begint in doorgaans november en eindigt in eind februari of begin maart. In gevangenschap is het aan te raden om een correcte winterslaap of winterrust aan te bieden, ook al is dit niet altijd eenvoudig en zeer soortspecifiek! Lees u goed in over de soortspecifieke voorwaarden voor een winterrust of winterslaap bij uw schildpad.

Vorbereiding

Bij het korten van de dagen zullen schildpadden zich van nature beginnen voorbereiden op een winterslaap. De dieren zullen langzaam minder beginnen eten en inactiever worden. Gedurende de maanden september en oktober is het belangrijk om de schildpad goed voor te bereiden op de komende winterslaap. Dit is de ideale periode om een dierenartsbezoek in te plannen en de gezondheidstoestand van het dier te controleren. Indien uw schildpad niet in een optimale gezondheidstoestand verkeert, is het misschien beter om de winterslaap over te slaan en het dier in een riparium te huisvesten gedurende de winter.

Indien uw dier wél klaar is voor de winterrust, kan u het dier beginnen voorbereiden. Laat het dier geleidelijk aan afkoelen en geef het minder eten. Weeg sowieso het dier voor het in winterslaap gaat. Zo is het mogelijk om te controleren of het dier na de winterslaap niet te veel gewicht is verloren (zie uitleiding). Vanaf het moment dat het in het buitenverblijf kouder wordt dan 10°C kan u volledig stoppen met het aanbieden van voedsel.

Een winterslaap binnen in huis.

De meest veilige optie is het aanbieden van een gecontroleerde winterslaap in huis. Binnen kan de temperatuur en omgeving perfect gecontroleerd worden en vermijd men onverwachte winterprikken die gevaarlijke temperaturen aannemen en de vijver buiten doen toevriezen. Een kelder, garage, tuinhuis, zolderkamer of koelkast met een temperatuur rond 5-8°C is perfect.

Voorzie een goed afsluitbare, donkere en geventileerde box met een laag water. Zorg ervoor dat het schild volledig onder kan, maar dat het dier geen moeite moet doen om adem te komen halen. Plaats het dier in de box in de koude ruimte en laat het met rust. U hoeft in deze periode geen eten of water aan te bieden. Controleer één keer per week of het dier nog slaapt.

Een winterslaap in de vijver.

Ook in de vijver is een winterslaap mogelijk. Toch is dit heel wat gevaarlijker dan binnen in huis én zijn niet alle schildpadden hier tegen gewapend! Onze winters kunnen vaak strenger zijn of langer duren dan in de natuurlijke leefomgeving van schildpadden. Doorgaans zullen soorten die noordelijker voorkomen beter de winter doorkomen in de vijver. Ook kan u buiten in de vijver het dier veel moeilijker inspecteren.

Voor een goede winterrust dient de vijver minimaal 60cm diep te zijn om het dier voldoende diepte te geven om aan ijsvorming te ontsnappen. Ook moet er een hellende oever aanwezig zijn die kan helpen om eenvoudig adem te halen indien dit nodig is.

De temperatuur ter hoogte van bodem van de vijver mag niet onder de 4°C zakken. Om dit te vermijden sluit men best het circulatiesysteem af OF plaatst men de pomp op een ondiepere plaats zodat de onderste waterlaag niet afgekoeld wordt door hogere, koudere waterlagen.

Het is belangrijk om de vijver schoon te hebben voor de aanvang van de winter. Schildpadden in winterslaap zullen zuurstof onttrekken aan het water en rottend plantenmateriaal zorgt voor een daling van de beschikbare zuurstof. Dit kan erg problematisch zijn indien de vijver geheel toe vriest. Om de dieren rustig te laten slapen, voorziet men best enkele schuilplaatsen op de bodem van de vijver.

Uitleiding

Na drie maanden mag het dier opnieuw ontwaken. In de vijver zal dit vaak iets langer duren en natuurlijk gebeuren. Het dier zal uit zichzelf ontwaken uit de winterslaap. Bij schildpadden waarbij de winterslaap is ingeleid kan men hun box op een iets warmere plaats onderbrengen. Een ruimte met een temperatuur rond 15-20°C is aangewezen.

Vanaf dat de schildpadden opnieuw actief zijn, kan men ze ofwel (indien de temperatuur dit toelaat) in de vijver plaatsen of tijdelijk huisvesten in een riparium. Na twee dagen activiteit kan men de dieren opnieuw voedsel aanbieden. Controleer gedurende deze twee dagen of het dier gezond en wel uit de winterslaap gekomen is.

OPGELET:

- Indien het dier meer dan 10% van het gewicht verloren heeft, is er iets mis! Haal het dier terug uit winterslaap.
- Temperaturen gedurende de winterslaap mogen niet hoger worden dan 10-12°C. Schildpadden die boven deze temperatuur gehouden worden, zullen actief zijn en uiteindelijk voeding nodig hebben. Indien u géén ruimte kan aanbieden die constant 5-8°C is, kan u de dieren ook onderbrengen in een lege koelkast. Zorg er wel voor dat de lucht in de koelkast wekelijks ververscht wordt door de deuren even te openen.
- Indien het dier na de winterslaap niet normaal reageert, plant u best een bezoek in bij uw gespecialiseerde dierenarts voor een controle.
- Sommige soorten (*T.s. scripta* en *T.s. troostii* bijvoorbeeld) houden eerder een winterrust in plaats van een winterslaap. Hoewel het mogelijk is om hen in een winterslaap te induceren, is dit geen noodzaak. Een vermindering in lichturen, een daling in watertemperatuur tot 10-15°C en zeer weinig voeding aanbieden is voor hen reeds voldoende.

5. VOORTPLANTING

Het geslachtsonderscheid bij waterschildpadden is vrij duidelijk. Mannetjes zijn doorgaans kleiner, hebben een langere en dikkere staart in vergelijking met vrouwtjes én hebben langere nagels aan de voorpoten. Deze lange nagels zijn dus normaal en worden gebruikt bij de balts of het paringsritueel. Hierbij gaat het mannetje met de nagels tegen de neus of rond de ogen van het vrouwtje gaan trillen om haar te verleiden. Vrouwtjes zijn vaak groter, hebben een kort staartje en hebben kortere nagels.

De voortplantingsperiode ligt in de lente en start meestal kort na de winterslaap.

Dit is een periode waarbij de mannetjes zeer hevig kunnen reageren. Onderling kunnen ze vechten en ook tijdens het paren kan het er hevig aan toe gaan! Mannetjes bijten aan de poten, staart en kop van de vrouwtjes en kunnen hen urenlang achterna zitten. Dit is normaal, maar mag niet constant zijn. Uiteindelijk zal het mannetje het vrouwtje onder water bestijgen. Indien mannetjes té fanatiek zijn, houdt men ze best in de gaten. De vrouwtjes hebben nood aan rust tijdens deze periode. Zorg dat je de dieren van elkaar kan scheiden indien nodig.

Mannetjes worden geslachtsrijp wanneer ze ongeveer 2 tot 5 jaar oud zijn. Vrouwtjes zijn pas geslachtsrijp tussen de 5 en 8 jaar.

Schildpadden zijn **ovipaar** en leggen dus eieren. Dit gebeurt meestal tussen april en juli. Het vrouwtje graaft een kuil waarin tot wel 20 eieren worden gelegd. Verschillende legfels (met 2 tot 3 weken tussen) kunnen elkaar opvolgen. De eieren kunnen worden uitgebroed in een gespecialiseerde broedstroof of broedkas bij 24°C – 34°C. Naargelang de temperatuur duurt het 60 tot 95 dagen vooraleer de eieren uitkomen.

Om hun overlevingskansen te verhogen, moeten de jongen in een riparium worden gehouden op de correcte temperatuur en onder goede UV-verlichting. Pasgeboren of jonge dieren buiten in een vijver huisvesten is risicovol!

OPGELET: Voor u denkt aan kweken, denkt u best eerst even na over de toekomst van de jonge schildpadden. De meeste soorten waterschildpadden die ooit in grote getallen aanwezig waren in de handel zijn vandaag de dag verboden om te kweken en te verhandelen. **Door hun status van ‘invasieve soort’ is het verboden om te kweken met *Trachemys* soorten.**

Ook is het zorgen voor jonge schildpadden niet eenvoudig! U zal een apart riparium moeten plaatsen en de jongen dagelijks moeten verzorgen.

Uiteindelijk zal u ook op zoek moeten gaan naar een geschikte thuis voor elk diertje, iets wat voor de meeste soorten bijna onmogelijk is door de huidige regelgeving. Zorg dat u goed bent geïnformeerd en voorbereid voor u eieren begint uit te broeden! Indien u niet wil kweken, kunnen de eieren kort na het leggen vernietigd worden.

6. BELANGRIJKSTE ZIEKTEN

De meest voorkomende ziekten worden veroorzaakt door de omstandigheden waarin schildpadden worden gehouden. Een goede verzorging zal de meeste ziekten tegengaan.

Er zijn enkele factoren die de gezondheid van schildpadden in het gedrang kunnen brengen: geen of onvoldoende UV-licht, onevenwichtige voeding (te weinig calcium), te lage/hoge temperaturen, te droge of te natte omgeving, onevenwichtige dag-nachtcyclus. Deze factoren verzwakken de afweermechanismen van het dier, dat kwetsbaarder en gevoeliger wordt voor diverse infecties.

Veel voorkomende ziekten zijn:

- stomatitis (infectie van de mondholte)
- rinitis (infectie op de neus)
- pneumonie (longontsteking)
- mondabscessen
- diarree die al dan niet te wijten is aan parasitisme (vaak wormen)
- Metabolic bone disease (MBD) of rachitis (groeistoornissen van het skelet door slechte UV-verlichting en/of calciumtekort)

7. BELANGRIJKE SIGNALLEN

De volgende symptomen worden aanzien als verontrustend:

- anorexie (geen of verminderde eetlust) / gewichtsverlies
- lusteloosheid
- diarree
- vervormd of indrukbaar schild
- afscheidingen uit neus, ogen of mond
- zwellingen rond de ogen en de oren

Aarzel niet een dierenarts te raadplegen. **Schildpadden worden slechts langzaam ziek, maar genezen ook traag.** Achter de eerste symptomen kan een reeds goed ingetreden ziekte schuilgaan.

8. WETGEVING

De import van de roodwangschildpad (*Trachemys scripta elegans*), een gekende ondersoort van de lettersierschildpad, is sinds 1997 via een Europese verordening verboden. Hierdoor nam de import van de twee andere ondersoorten; geelwangschildpad (*Trachemys scripta troostii*) en geelbuikschildpad (*Trachemys scripta scripta*) sterk toe. Ook deze dieren werden vaak gedumpte en vormden na enige tijd een probleem.

Sinds 3 augustus 2016 is er een verbod gekomen op het houden, kweken, transporteren, verkopen, importeren en exporteren van alle ondersoorten van de lettersierschildpad in de Europese Unie (VERORDENING (EU) Nr. 1143/2014). De particulier die reeds in het bezit was van een lettersierschildpad mag deze nog houden tot aan zijn overlijden of afstaan aan een opvangcentrum. Nieuwe dieren aankopen of opvangen mag NIET.

Ook het houden van andere waterschildpaddensoorten is de laatste jaren sterk gereguleerd. Voor u een schildpad aanschaft, gaat u best eerst na of het dier al dan niet gehouden mag worden zonder restricties.

- **Dierenwelzijnswet:** (wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren) Hierin staan enkele basisvoorwaarden voor de huisvesting van dieren. Zorg ervoor dat uw dier op de correcte waarden gehouden wordt en voldoende bewegingsvrijheid heeft.
- **Positieve Lijst Reptielen:** (Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 26/11/2020 betreffende de lijst van reptielen die gehouden mogen worden en de minimumnormen voor het houden ervan) van de bovenvermelde soorten staat enkel de sierschildpad (*Chrysemys picta*) op de positieve lijst. Enkel deze soort mag dus gehouden worden, rekening houdende met de wettelijke normen voor huisvesting en verzorging. Heeft u toch een van de andere bovenvermelde soorten en kan u aantonen dat u deze al heeft van voor de inwerkingtreding van de positieve lijst (01/06/2021 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en 01/10/2019 in Vlaanderen)? Dan mag u deze houden tot ze komen te overlijden. Heeft u interesse in andere soorten? Ga even na of ze opgenomen zijn op de positieve lijst. **Want andere soorten die niet op de positieve lijst reptielen staan, mogen niet verworven worden door particulieren.**
- **Milieuvergunningen:** voor het houden van reptielen is soms een milieuvergunning nodig. Indien u minder dan 6 schildpadden houdt is een vergunning niet noodzakelijk. Meer informatie kan u terugvinden op de website van Leefmilieu Brussel.
- **CITES regelgeving en de EUWTR (European Union Wildlife Trade Regulations):** De meeste moerasschildpadden zijn niet opgenomen in deze regelgevingen. Toch is het belangrijk om de overdrachtsverklaringen van uw dieren bij te houden om te bewijzen dat ze reeds enige tijd in uw bezit zijn. Dit kan van belang zijn bij soorten die niet opgenomen zijn op de positieve lijst.

Slechts twee soorten in bovenstaande lijst zijn opgenomen in de CITES/EUWTR regelgeving, wat o.a. impliceert dat ze wettelijk gezien slechts onder voorwaarden worden ingevoerd in de EU.

- Onechte landkaartschildpad (*Graptemys pseudogeographica*):
Appendix III van CITES, Annex C van EUWTR (overdrachtsverklaring)
- Sierschildpad (*Chrysemys picta*):
Annex B van EUWTR (overdrachtsverklaring).

Het dumpen van schildpadden in de natuur is ten strengste verboden!

9. DOELGROEP

Om gezondheidsredenen is het houden van schildpadden **af te raden voor kwetsbare personen, mensen met een verzwakt immuunsysteem en zwangere vrouwen.**

Schildpadden zijn door hun gespecialiseerde zorg en schuw karakter géén geschikte huisdieren voor jonge kinderen. Om te voorkomen dat de schildpad valt en breuken oploopt, mogen kinderen enkel onder begeleiding de schildpad hanteren.

Ten slotte heeft een waterschildpad een **zeer hoge levensverwachting (meer dan 20 jaar)** en heeft het dier een hele intensieve verzorging nodig.

10. SAMENLEVEN MET ANDERE DIEREN

Samenleven met andere waterschildpadden van dezelfde soort is zeer goed mogelijk. Waterschildpadden zijn doorgaans vrij sociale dieren. In de bronsttijd kunnen mannetjes vrij hevig overkomen en de vrouwtjes weinig rust gunnen. Indien dit het geval is, kan men best het mannetje tijdelijk afzonderen. Verschillende mannetjes in één vijver veroorzaakt doorgaans weinig problemen.

Verschillende soorten samen huisvesten wordt afgeraden. Kruisingen zijn niet onmogelijk en moeten ten allen tijde vermeden worden.

OPGELET: zorg ervoor dat uw schildpaddenvijver NIET toegankelijk is voor wilde amfibieën. Deze worden aanzien als prooi en zullen door de schildpadden worden opgegeten. Indien u de wilde amfibieën wil helpen, leg een extra amfibieënpool aan in de tuin.

11. AANKOOP EN PRIJS

De aankoop en verkoop van de meeste bovenvermelde soorten waterschildpadden is sinds augustus 2017 verboden. Zoals reeds aangegeven mogen particulieren dieren die reeds in hun bezit waren VOOR de inwerkingtreding van bovenvermelde regels nog aanhouden tot hun dood. Om te bewijzen dat de dieren reeds in bezit waren, moet de eigenaar een factuur of overdrachtsverklaring kunnen voorleggen.

Andere soorten (die wel nog toegelaten zijn) variëren tussen 6 en 200 euro aankoopprijs. Reken op een investering voor het riparium, filter, UV-lamp, verwarming, thermostaat, timer,... van gemiddeld 200 tot 500 euro. De kosten voor een vijver kunnen zeer uiteenlopend zijn, afhankelijk van de grootte van de vijver en het type vijver. Een goede schildpaddenvijver kost al snel 500 euro.

Schildpadden worden verkocht in dierenwinkels maar ook bij gespecialiseerde kwekers. Ze zijn niet duur in onderhoud, maar vereisen wel hun portie gevarieerde kwaliteitsvoeding. Reken op een kostenplaatje van 3 tot 5 euro per week voor een volwassen schildpad. De kosten van de gespecialiseerde dierenarts kunnen op het budget doorwegen! Hou hier rekening mee. Wanneer schildpadden in een riparium gehouden worden, kunnen de elektriciteitskosten meer dan 100 euro per jaar bedragen.

BIBLIOGRAFIE

- Atlas de terrariophilie Vol 2, les tortues terrestres et aquatiques, 2002, uitgeverij Animalia.
Avanzi M., Millefanti M., Grand livre des tortues terrestres et aquatiques, 2003, uitgeverij De Vecchi.
Fowler E. M. , Miller R. E., Fowler's Zoo and wild animal medicine Volume 8, 2015, uitgeverij Elsevier.
Hellebuyck, T., Minne, B., Ruyssveldt, L., Herpetological Education and Research Project: Cursus Meest voorkomende aandoeningen bij Herpetofauna, 2020.
Minne, B., Ruyssveldt, L., Herpetological Education and Research Project: Cursus Terrariumkunde, 2020.
Minne, B., Ruyssveldt, L., Herpetological Education and Research Project: Cursus Nationale en Internationale Wetgeving van het houden van Herpetofauna, 2020.

www.waterschildpadden.be

<https://www.licg.nl/terrariumdieren/roodwang-geelwang-en-geelbuikschildpad>

<http://www.huisdieren.nu/reptielen-en-amfibieen/soorten/schildpadden/>

<http://www.trionyx.nl/>

<http://www.waterschildpad.info/>

SAMENVATTENDE FICHE

ALGEMEENHEDEN

De meeste moerasschildpadden zijn de laatste jaren streng gereguleerd. Ze passen zich vrij gemakkelijk aan ons klimaat aan. De meest voorkomende soorten (de rood- en de geelwangschildpad en de geelbukschildpad) worden als invasieve uitheemse soorten beschouwd en mogen niet meer verkocht worden. Waterschildpadden kunnen tot 30 cm lang worden en ouder worden dan 20 jaar.

HUISVESTING

Kunnen buiten leven in een vijver die **ten minste 1 m diep is**. Een deel van de leefruimte moet uit land bestaan. De vijver wordt bij voorkeur omheind of verhoogd (**invasieve soorten**). Waterschildpadden kunnen ook gehuisvest worden in een riparium met een watergedeelte van minimaal 150 cm lang, 70 cm breed en 50 cm diep voor één adult dier. Ook moet er een vast landgedeelte aanwezig zijn van minimaal 50 x 70 cm. Het riparium moet voorzien zijn van een **UV-lamp**, een **warmtelamp**, een **watertemperatuur van 20-23°C** en een goed **filtersysteem**. 's Nachts moet de temperatuur dalen.

VOEDING

Waterschildpadden zijn **omnivoor**. Jonge dieren eten voornamelijk dierlijk voedsel, terwijl oudere dieren vaker plantaardig zullen eten. Een gezonde voeding heeft een **calcium-fosforverhouding van 2:1**. Daarom is een rantsoen met 50% groente, 25% evenwichtig samengestelde korrels voor schildpadden en 25% vlees ideaal. **Gedroogde insecten kunnen als supplement, NIET als basisvoer.**

VERZORGING

Schildpadden kunnen drager zijn van een zoönose, *Salmonella*. Vermijd de dieren onnodig vast te nemen en wees hygiënisch. De gezondheidstoestand van een schildpad moet worden opgevolgd door het dier regelmatig te wegen. Elk gewichtsverlies is verontrustend, vooral dan vóór de winterslaap, een proces dat risico's inhoudt voor dieren die niet in goede conditie zijn. Tijdens de winterslaap moet de schildpad op een watertemperatuur van 5°C gehouden worden. Niet alle soorten houden een winterslaap, maar verkiezen een winterrust. **Liever geen winterslaap dan een slechte!**

VOORTPLANTING

- Ovipaar.
  - Geslachtsrijpheid: 2 - 8 jaar
  - Tot 20 eieren tussen april en juli in een in de grond gegraven kuil;
  - Incubatietijd: 60 tot 100 dagen naargelang de temperatuur.
- Invasieve soorten niet laten voortplanten!**

ZIEKTEN EN INFECTIES

- Vaak te wijten aan **ondermaatse huisvestingsomstandigheden**.
- stomatitis, rinitis en pneumonie (**T°**);
  - MBD of osteodystrofie: groeistoornissen door een ongeschikte verhouding calcium/fosfor in de voeding of een gebrek aan **UV**;
  - legnood;
  - verwondingen (beten), trauma's (val).

DOELGROEP

Niet geschikt voor kwetsbare personen, mensen met een verzwakt immuunsysteem, jonge kinderen of zwangere vrouwen.

BELANGRIJKE SYMPTOMEN

Anorexie, gewichtsverlies, lusteloosheid, diarree, afscheidingen uit neus of ogen, vervorming van het schild, gezwollen ogen en oren.

AANKOOP EN PRIJS

In de dierenwinkel of bij een gespecialiseerde kweker. Niet alle soorten zijn toegestaan. Aankoopprijs: 6 tot 200 euro afhankelijk van de soort en de leeftijd. Prijs van het materiaal: 200 – 500 euro. Kostprijs per week: 3 tot 5 euro (voeding en onderhoud).

WETGEVING

Verkoopverbod voor vele soorten. Wet Dierenwelzijn van 1986 Milieuvergunning vanaf 6 dieren Positieve lijst: niet alle soorten opgenomen. CITES en EUWTR: meesten niet opgenomen.

SAMENLEVEN MET ANDERE DIEREN

Schildpadden van dezelfde soort mogelijk. Schildpadden van verschillende soorten af te raden. Soms gewelddadig gedrag van de mannetjes in de bronsttijd. Indien nodig isoleren. Vermijd predatie van amfibieën die van nature aanwezig zijn in poelen.

